

Vesilaitosyhdistyksen kommentit VN-TEAS hankkeesta ”Vesihuollon tila ja rakennemuutos”

Valtioneuvoston kanslian toimeksiannosta tehdyn strategisen selvitys- ja tutkimushankkeen loppuraportti 56/2018 julkistettiin syyskuussa 2018 nimellä ”Tulevaisuuden kestävä vesihuolto – ennakointi, ohjaus ja järjestäminen”. Vesilaitosyhdistys (VVY) haluaa esittää hanketta ja raporttia koskien seuraavat kommentit.

Tärkeä ja tervetullut hanke sekä hyvä keskustelun avaus

VVY:n mielestä ”Vesihuollon tila ja rakennemuutos” oli tärkeä ja ajankohtainen hanke. Sekä vesihuoltoverkostojen tilaan että maamme vesihuoltosektorin organisointiin ja resurssitilanteeseen liittyvät haasteet ja kehittämistarpeet ovat jo pitkään olleet myös VVY:n omalla asialistalla. Laajemman keskustelun käynnistäminen oli siten paikallaan.

Hankkeen toteutuksesta ja työskentelystä

Hanke eteni määrätietoisesti ja toteutui tiukassa aikataulussa. Hankkeessa järjestettiin useita työpajoja, mitä voi pitää positiivisena. Valitettavasti työpajojen osallistujajoukko oli varsin suppea sekä lukumääräisesti että etenkin toimialan edustavuuden näkökulmasta. Työpajojen aineiston valmistelussa ja niiden toteutuksessa oli nähtävissä puutteita. Nykytilanteen analysointi oli jäänyt kevyeksi, mistä johtuen työpajojen esivalmisteltu aineisto tarjosi liian ennalta mietittyjä ratkaisuja. Tuloksissa ei siten hyödynnetty työpajojen osallistujien tai sidosryhmäkyselyn vastaajien tietoa ja näkemyksiä riittävästi.

Raportissa esitettyjen toteutusvaihtoehtojen ja niiden edistämiseksi ehdotettujen ohjauskeinojen tarkastelu jäi liian kevyeksi ja osin epärealistiseksi. Selvityksen tärkeyden takia olisi ollut toivottavaa, että siihen olisi voitu varata riittävät resurssit sekä ajallisesti että työpanoksen osalta.

Hankkeen tuloksista

Hankkeen keskeisten osatehtävien välillä on epätasapaino, joka on sinänsä ymmärrettävä mutta kuitenkin valitettava. Vesihuoltoverkostojen tilaan, kuntotutkimuksiin ja tiedonhallintaan liittyvä osuus on teknispainotteisena varsin yksityiskohtainen ja jopa analyttinen. Sen sijaan tarkastelu vesihuoltotoimialan rakennemuutoksesta jäi liian pintapuoliseksi ja keskittyi lähes yksinomaan laitokseen ja laitosten lukumäärän tarkasteluun, organisoimien ratkaisuehdotuksena tällä hetkellä kuitenkin vähemmistönä oleva osakeyhtiömuoto. Rakennemuutososion pintapuolisuus johtunee suurelta osin hankkeen epätasapainoisesta resursoinnista.

Esitetyt ohjauskeinot keskittyvät vahvasti vesihuoltolaitoksiin, vaikka toimialan kehittyminen riippuu olennaisesti kaikkien keskeisten toimijoiden ja sidosryhmien resursseista, tahtotilasta ja laadukkaasta toiminnasta. Monet ohjauskeinoista vaikuttavat varsin epärealistisilta, eivätkä ole vain vesihuoltolaitosten käsissä (vaan mm. kuntaomistajan tai valtionhallinnon). Raportissa esitetty vaiheittainen toteutusaikataulu on tempoltaan jokseenkin verkkainen. Vaarana on, että vesihuoltoalan ulkopuoliset tekijät muokkaavat jo lyhyemmässä ajassa toimialan isoa kuvaa enemmän kuin hankkeen esittämät ohjauskeinot. Muiden toimialojen tavoin tulevaisuudessa voi tulla paineita myös vesihuoltolaitosten ja vesihuollon infrastruktuurin omistajuusjärjestelyjä kohtaan. Pidetäänkö keskeisen infran säilymistä kotimaisessa julkisessa omistuksessa tärkeänä tulevaisuudessakin?

Miten tästä eteenpäin – työtä pitää jatkaa

VVY:n mielestä on tärkeää, että työtä jatketaan tehdyn selvityksen pohjalta. Sekä hankkeen verkostojen tilaa koskevaa että erityisesti rakennemuutosasiota on tarpeen vielä syventää. Rakennemuutoskeskustelun jatkamiseksi pitäisi laatia hankkeessa tehtyä kattavampi nykytilannekuva. Keskeinen osa tilannekuvaa on kuvaus tärkeimmistä tavoista, joilla vesihuolto on organisoitu kunnissa: organisaatiomuodot, yhteistyön muodot ja laajuus, mukaan lukien operointityyppinen toiminta toisen kunnan alueella, vesihuoltolaitosten omistajuus, jne. Esimerkiksi viime vuosien rakennemuutoskehitys monialaorganisaatioiden leistyemisestä ja sen vaikutuksista sivuutettiin tehdyssä hankkeessa kokonaan.

Organisointikysymysten ohella pitäisi pohtia laajemminkin sitä, millaista on hyvä suomalainen vesihuolto, mistä tekijöistä se muodostuu ja mitkä ovat keskeiset haasteet sen saavuttamisessa. Nykytilanneanalyysin jälkeen olisi tarpeen arvioida toimintaympäristön muutoksia hieman pidemmälläkin aikavälillä. Miten toimintaympäristö muuttuu seuraavien 20-30 vuoden aikana, millaisia vaatimuksia muutokset tuottavat vesihuollolle ja millaista on hyvä vesihuolto 30 vuoden kuluttua? Skenaariotyöskentelyn tulosten pohjalta on edellytykset rakentaa erilaisia vaihtoehtoisia tapoja saavuttaa tuo uusi hyvän vesihuollon tavoitetaso uudessa ja muuttuneessa toimintaympäristössä.

*Vesilaitosyhdistyksen hallitus 13.12.2018 ja
hallituksen työvaliokunta 7.1.2019*